

**“Filologiya va pedagogikada yangicha ilmiy izlanishlar:
an'anaviylikdan zamonaviylikka”**

**MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA EKOLOGIK ONG VA
EKOLOGIK MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK
ASOSLARI**

Abdurahimova Gavhar Toshpulatovna

Qarshi shahar maktabgacha
va maktab ta'limi bo'limi tasarrufidagi
47-sonli Davlat maktabgacha ta'lim tashkiloti direktori
e-mail: gavharabduraximova068@gmail.com,
Tel: +998975861770

Annotatsiya:

Mazkur maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda ekologik ong va ekologik madaniyatni shakllantirishning pedagogik asoslari yoritilgan. Ekologik tarbiyaning dolzarbligi global ekologik muammolar kontekstida asoslab berilgan hamda maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ekologik ta'lim-tarbiyani samarali tashkil etish yo'llari tahlil qilingan. Tadqiqotda davlat o'quv dasturlari, ilmiy-metodik manbalar va zamonaviy pedagogik yondashuvlarga tayanilgan.

Kalit so'zlar:

Ekologik ong, ekologik madaniyat, maktabgacha ta'lim, ekologik tarbiya, pedagogik asoslar, barqaror rivojlanish, tabiatni asrash, ekologik kompetensiya.

Аннотация:

В статье раскрываются педагогические основы формирования экологического сознания и экологической культуры у детей дошкольного возраста. Обоснована актуальность экологического воспитания в условиях глобальных экологических проблем, проанализированы эффективные формы и методы организации экологического образования в дошкольных учреждениях. Исследование опирается на государственные образовательные программы и научно-методические источники.

Annotation:

This article examines the pedagogical foundations of forming ecological awareness and ecological culture in preschool children. The relevance of environmental education is justified in the context of global ecological challenges, and effective methods of organizing environmental education in preschool institutions are

analyzed. The study is based on state educational programs and scientific-methodological sources.

KIRISH

Bugungi kunda insoniyat duch kelayotgan eng dolzarb muammolardan biri ekologik vaziyatning murakkablashuvidir. Tabiiy resurslardan haddan tashqari foydalanish, atmosfera va suv havzalarining ifloslanishi, o'simlik va hayvonot dunyosining kamayib borishi jamiyat va tabiat o'rtasidagi muvozanatning buzilishiga olib kelmoqda. Shuning uchun ekologik madaniyatni shakllantirish masalasi uzluksiz ta'lim tizimining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Maktabgacha yosh davri shaxsning ma'naviy-axloqiy sifatlari, dunyoqarashi va qadriyatlari shakllanadigan muhim bosqichdir. Aynan shu davrda bolada tabiatga mehr, atrof-muhitga ehtiyotkorona munosabat, jonli va jonsiz tabiat o'rtasidagi bog'liqlikni anglash qobiliyati shakllanadi.

Maktabgacha ta'lim tizimida ekologik tarbiya masalalari "Ilk qadam" Davlat o'quv dasturida ham ustuvor vazifalardan biri sifatida belgilangan. Unda bolalarda tabiatga ongli munosabatni shakllantirish, ekologik tasavvurlarni rivojlantirish va amaliy ko'nikmalarni hosil qilish asosiy maqsad etib ko'rsatilgan. [1]

Maktabgacha yoshdagi bolalarda ekologik ong va madaniyatni shakllantirish quyidagi pedagogik yondashuvlarga asoslanadi:

1. Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv

Bu yondashuv bolalarning individual xususiyatlari, qiziqishlari va ehtiyojlarini hisobga olgan holda ekologik tarbiyani tashkil etishni nazarda tutadi. Bola tabiatni bevosita kuzatish, tajriba o'tkazish va muloqot orqali o'rganadi. Shu bois ekologik tarbiyani samarali tashkil etishda shaxsga yo'naltirilgan yondashuv ustuvor metodologik asos sifatida e'tirof etiladi. Mazkur yondashuv bolalarning yosh, individual-psixologik xususiyatlari, qiziqishlari va ehtiyojlarini hisobga olgan holda ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etishni nazarda tutadi.

Maktabgacha ta'lim mazmuni va vazifalari "Ilk qadam" Davlat o'quv dasturida bolani har tomonlama rivojlantirish, uning mustaqil fikrlashi va ijodiy faolligini qo'llab-quvvatlash tamoyillari asosida belgilangan. Ushbu dastur ekologik tarbiyani

bolalarning shaxsiy tajribasi, kuzatuvchanligi va amaliy faoliyati bilan uyg'un holda tashkil etishni tavsiya etadi. Bu esa shaxsga yo'naltirilgan yondashuvning normativ-huquqiy asosga ega ekanini ko'rsatadi.

Ilmiy-metodik manbalarda ham mazkur yondashuvning samaradorligi asoslab berilgan. Masalan, N.F. Vinogradova bolalarning atrof-muhit bilan o'zaro aloqasi ularning shaxsiy tajribasi orqali shakllanishini ta'kidlaydi. Bola tabiatni tayyor ma'lumot sifatida emas, balki bevosita kuzatish, tajriba o'tkazish va muloqot jarayonida o'zlashtiradi. Bu jarayon ekologik ongning ichki ehtiyoj va qadriyat sifatida shakllanishiga xizmat qiladi.

Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv quyidagi pedagogik tamoyillarga tayanadi:

1. **Individuallashtirish** - har bir bolaning qiziqishi va rivojlanish darajasini hisobga olish.
2. **Faollik va mustaqillik** - bolani ekologik faoliyatning faol subyekti sifatida ko'rish.
3. **Hissiy-qadriyatli munosabatni shakllantirish** - tabiatga mehr va mas'uliyat tuyg'usini rivojlantirish.
4. **Amaliy tajriba** - kuzatish, eksperiment, o'yin va loyiha faoliyati orqali bilimlarni mustahkamlash.

Ekologik tarbiya jarayonida shaxsga yo'naltirilgan yondashuvni qo'llash natijasida bolalarda:

- ✓ tabiat hodisalariga ongli qiziqish;
- ✓ ekologik muammolarga nisbatan sezgirlik;
- ✓ oddiy ekologik ko'nikmalar (suvni tejash, o'simliklarni asrash);
- ✓ jamoaviy hamkorlik va mas'uliyat hissi shakllanadi.

Zamonaviy tadqiqotlarda maktabgacha ta'limni boshqarish va sifatini oshirish masalalari (T.N. Kalmuratov, F.R. Valiyeva va boshqalar) ta'lim jarayonini shaxs rivojiga yo'naltirish zarurligini ko'rsatadi. Bu ekologik tarbiyani

tashkil etishda ham pedagogik jarayonni bolaning individual rivojlanish strategiyasiga moslashtirish lozimligini anglatadi.

2. Integrativ yondashuv

Ekologik tarbiya nutq rivojlantirish, tasviriy san'at, mehnat, o'yin va musiqa mashg'ulotlari bilan uyg'un holda olib boriladi. Bu usul bolalarning tabiat haqidagi bilimlarini tizimli ravishda boyitadi.

3. Amaliy-faoliyat yondashuvi

Ekologik burchaklar tashkil etish, o'simlik parvarishi, tajriba-sinov ishlari, sayr va ekskursiyalar orqali bolalarda ekologik ko'nikmalar mustahkamlanadi.

Ekologik tarbiya metodikasi bo'yicha tadqiqotlar olib borgan P. Aksenova maktabgacha yoshdagi bolalarda tabiatga nisbatan ehtiyotkor munosabatni shakllantirishda kuzatish va amaliy faoliyatning ahamiyatini ta'kidlaydi. N.F. Vinogradova esa bolalarning atrof-muhit bilan o'zaro aloqasini ijtimoiy tajriba orqali rivojlantirish zarurligini asoslab bergan.

Shuningdek, zamonaviy boshqaruv va ta'limni takomillashtirish masalalari T.N. Kalmuratov tomonidan nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini rivojlantirish kontekstida ko'rib chiqilgan bo'lib, bu ekologik ta'limni tashkil etishda boshqaruvning muhimligini ko'rsatadi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, ekologik ongni shakllantirish quyidagi komponentlarni o'z ichiga oladi:

- ✓ Bilim komponenti (tabiat haqidagi tasavvurlar);
- ✓ Emotsional-qadriyat komponenti (tabiatga mehr va mas'uliyat);
- ✓ Amaliy komponent (tabiatni asrash ko'nikmalari).

Maktabgacha yoshda ekologik madaniyatning poydevori shakllanadi. Bola tabiat go'zalligini his qilishi, o'simlik va hayvonlarga g'amxo'rlik qilishi, suv va energiyani tejash kabi oddiy amaliy harakatlarni o'zlashtirishi zarur.

Ekologik tarbiyani samarali tashkil etish uchun pedagoglar zamonaviy metodlardan- didaktik o'yinlar, muammoli vaziyatlar, loyihaviy faoliyat, tajriba-sinov usullaridan foydalanishlari maqsadga muvofiqdir

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.

1. “Ilk qadam” Maktabgacha ta’lim tashkilotining Davlat o‘quv dasturi.
2. Аксенова П. В заповедном лесу: экологическое воспитание дошкольников // Дошкольное воспитание. - 2009. - №7.
3. Ашиков.В. Семицветик–программа культурно-экологического образования дошкольников // Дошкольное воспитание. - 1998. - №2.
4. Виноградова Н.Ф. Дети, взрослые и мир вокруг. – М.: Просвещение, 1993.
5. Детский сад– эталон экологической культуры // Вестник экологического образования. – 2004. – №2